

SV. TEREZIJA AVILSKA: KRITERIJI VREDNOVANJA DUHOVNIH POKRETA NJEZINA VREMENA I NJIHOVO ZNAČENJE ZA CRKVVU

Zdenko KRIŽIĆ

Jedan od karakterističnih fenomena povijesti duhovnosti našega vremena jesu svakako suvremeni duhovni pokreti. Pod tim podrazumijevamo različite grupe u Crkvi našega vremena koje nastoje uspostaviti jedan novi oblik kršćanskog življenja u punoj vjernosti Evanđelju i zahtjevima sadašnjeg trenutka čovječanstva.

Prisutnost ovih pokreta postaje sve življa, a njihovo širenje, napose nakon Sabora, prodire pomalo u sve krajeve i sve strukture Crkve. Tako se zbog te nagle rasevjetanosti pokreta u nekim zemljama Zapada osjetila potreba da se sve to razmotri na najvišoj razini. Biskupske konferencije SAD-a (1974), Kanade (1975) i još nekih zapadnoevropskih zemalja pristupiše toj stvarnosti sa svom ozbiljnošću, nastojeći dati neka objašnjenja, pružiti određene kriterije vrednovanja i razlučivanja te dati neke upute i smjernice s obzirom na daljni razvoj samih pokreta.

I u našoj hrvatskoj Crkvi prisutni su i djeluju duhovni pokreti. Osobito su se razvili u zadnjih desetak godina, a u nekim sredinama možda već dotle da zbunjuju ili čak postaju kamen spoticanja. Čuju se najrazličitije prosudbe, najoprečniji stavovi i vrednovanja, sumnjičenja i nesnalaženja – ne samo kod obična puka – što sve samo govori da naša teologija, posebno mislim na duhovnu teologiju, sve do sada nije ozbiljnije razmatrala i vrednovala ovaj fenomen. Ovdje se krije ne mala opasnost. Povijest Crkve uči nas da su se u svakom razdoblju, kada teologija nije slijedila duhovna gibanja, radala najrazličitija duhovna zastranjenja. Drugi vatikanski sabor u Konstituciji *Lumen gentium* 12 napominje da „sud o njihovoj ispravnosti (karizmi, op. Z. K.) i urednoj upotrebi spada na one koji upravljaju Crkvom”, pa zato svakako treba očekivati određene smjernice o tome i od najvišeg autoriteta naše Crkve.

U ovom odlomku htio bih iznijeti neka zapažanja ili upozorenja sv. Terezije Avilske, naučiteljice Crkve, koja mogu poslužiti kao kriterij razlučivanja ili barem pomoći u vrednovanju nekih duhovnih orijentacija, bilo kod pojedinca, bilo kod grupe, u ovom našem vremenu. To više što i vrijeme svete Terezije, na razini duhovnih traženja, ima podosta sličnosti s našim vremenom a, s druge strane, riječ je o osobi koja je i sama bila izravno uključena u duhovne pokrete svoga vremena, a čiju autentičnost života i nauke Crkva priznaje i nudi kao svjetlo u procesu duhovnog rasta svakog kršćanina.

RELIGIOZNA SITUACIJA TEREZIJINA VREMENA

Španjolska šesnaestog stoljeća jest svijet u punoj duhovnoj rascvjetanosti. Duhovna struja zahvaća ne samo elitu (redovništvo, svećenstvo, intelektualce...) nego sve slojeve naroda, prožimajući ga duboko do duše. Središte je duhovnosti unutarnja molitva, poziv na unutarnji život prema uzvišenim sferama mistike.

Duhovni pokreti ne niču kao reakcija (protureforma, jer katolička obnova u Španjolskoj prethodi Tridentskom saboru i Lutherovoj pobuni), nego prije svega kao unutarnji imperativ Crkve koja je osjetila potrebu hitnog vraćanja nekim uspavanim ili na široj razini zanemarenim, a bitnim, vrednotama. Tako se pokreti radaju u krilu katoličke obnove koja se razvija u još jednom pravcu, a taj je teološki.

Inicijator je obnove kardinal Toleda, franjevac, Francisco Jimenez de Cisneros (1436–1517), koji u Alcali osniva sveučilište i tiskaru s nakanom da se što jače promiče razvoj teologije i duhovnosti, dvije glavne komponente obnove koje nužno moraju zajedno. Međutim, ubrzo se događa da duhovni zamah postaje toliko jak da se otima teologiji iz ruku ili, bolje rečeno, teologija – iako u Španjolskoj toga vremena prednjači u odnosu na druge nacije – nije u stanju da ga slijedi, te se počinju djelomično razvijati kao opozicija i reakcija, što će prerasti u otvoren sukob.

Problem se očituje kao mnogostruk: Crkva je suočena s opasnošću protestantizma, a napose erazmizma (unutarnje kršćanstvo), koji je u svome negativnom aspektu imao jako pogodno tlo u nekim duhovnim strujama. S druge je strane problem određenih deformacija koje su se očitovala kao skandal kod nekih osoba duhovnog usmjerenja, što je još samo pojačalo bojazan. Prisutan je i problem pretjeranog subjektivizma, dosta jaka raširenost antihijerarhijskog profetizma i vizionarstva, itd., što je sve bilo upozorenje i poziv najodgovornijima u Crkvi da se uz pomoć teologije stanje kontrolira. Tako se formira Inkvizicija, koja, na žalost, u tom trenutku nije na razini situacije. Mnogim slučajevima pristupa površno, te nastoji probleme rješavati uglavnom jednim potezom.

U takvoj situaciji, kada je sukob između teologa i promicatelja duhovnih pokreta došao do najviše točke, Terezija, kao i druge utjecajne osobe toga vremena, biva prisiljena otvoreno zauzeti stav. Ona se ne dvoumi: javno se deklarira članom duhovnjaka „*espirituales*”, te se otvoreno suprotstavlja teolozima koji u unutarnjoj molitvi ne vide drugo doli opasnost; odvažno prigovara Inkviziciji što zabranjuje knjige duhovnog sadržaja, te usprkos svemu nastavlja živom i pisanom riječju formirati svoju zajednicu putem unutarnje molitve. Štoviše, ostavlja zajednici upozorenje: „Onoga tko vam kaže da je to (unutarnja molitva, op. Z. K.) opasnost, držite pravom opasnošću i bježite od njega. Opasnost je ne imati poniznosti i drugih kreposti, ali put molitve da bude put opasnosti, takvo nešto ne dao Bog nikada.”¹

Terezija će u svojim spisima sasvim jasno iznijeti koja bi molitva bila prava opasnost; ona koja ne ide putem kreposti ili, kako će ona često reći, molitva koja ne prihvaća žrtvu. Stoga se žestoko opire teolozima koji u njoj vide opasnost zbog toga što izmiče kontroli odgovornih u Crkvi (jer kod unutarnje molitve ne može se znati što i kako netko moli) ili zbog slučajeva nekih bolesnih osoba.

¹ *Put k Savršenosti* 21,7.

S druge pak strane Tereziji je uspjelo, kao rijetko komu njezina vremena, da, unatoč tome što se jasno i otvoreno svrstala na stranu „espirituales”, zadrži više nego pomirljiv stav prema teolozima, i tako do kraja ima izuzetno pozitivnu ulogu u toj napetosti. Dok se kao član „duhovnjaka” odlučno suprotstavlja ukrućenosti teologa koji ne mogu ili se ne trude da u tim duhovnim pokretima vide išta dobro za Crkvu, nego sve proglašavaju sumnjivim i opasnim, s druge strane uporno traži društvo teologa i njihova mišljenja s obzirom na svoj duhovni put, svoja iskustva i spise.

U stalnom je kontaktu s vodećim teolozima najpoznatijih sveučilišta: Salamanke, Alkale, Valladolida. Redovito se s njima savjetuje i kategorički odbija savjete nekih uglednih duhovnih osoba – svojih prijatelja – da prekine s teolozima, jer da nisu mjerodavni u duhovnom vodstvu i prosudbama. Rado želi susresti i saslušati i one za koje je već čula kako druge upozoravaju da prekinu kontakte „s tzv. majkom Terezijom i njezinim samostanima”.²

Samo od sebe nameće se pitanje: kako je Terezija uspjela imati tako pozitivnu izmiriteljsku ulogu u situaciji kada je i sama bila ugrožena i izložena udaru?

Odgovor se lako otkriva iz samih njezinih spisa u kojima uočljivo titraju svi njezini osjećaji i u koje je utisnula sav svoj život. Terezija se, naime, doživljava kao član velike Katoličke Crkve, koju toliko voli, ali nosi u sebi duboku svijest da su i oni drugi članovi iste Crkve, i da određene poteze koje čine, čine također iz ljubavi prema Crkvi. Zbog toga ona u sebi osjeća imperativ da bude otvorena tim drugima, jer je to najsigurniji put do spoznaje cjelovite istine. I ona je ovdje na liniji Pavlove upute: „Ako je tko uvjeren da je 'Kristov', neka sam ponovno promisli ovo: kako je on Kristov, tako smo i mi!”³

Terezija pripada „duhovnjacima”, ali ne izvan Crkve. Stoga traži zajedništvo sa svima, razvijajući duboko iskrene, otvorene i uvažavajuće odnose i sa „svojima” i s teolozima, s vanjskim klerom i sa svima redovnicima: franjevcima, dominikancima, isusovcima... Kod nje nema prednosti ili odbijanja zbog naziva, pripadnosti ili boje odijela. Jedinstvo Crkve nadilazi interese određenih grupa u njoj.

Terezija je, nadalje, svjesna da cijela ta situacija sukoba u kojoj se našla njezina Crkva nosi u sebi dvostruku opasnost:

1. Da teolozi, „letrados”, na temelju nekih dokazanih slučajeva deformirane duhovnosti, ne zauzmu uopćen stav, tj. da ne počnu gledati kroz te pojedine slučajeve cijeli duhovni pokret.

U vezi s tim ona piše u *Izvuešću* da ju je jako strah „da ove stvari ne budu osuđene kao maštarije žene”.⁴ Što znači, strah ju je da se ne zauzme jedan aprioristički stav osude za svaku nadnaravnu manifestaciju Duha kod žene.

2. Druga opasnost koju Terezija vidi jest ona ista na koju upozoravaju teolozi, a ta je: da se neki lažni i opasni slučajevi ne nametnu te povuku za sobom mnoštvo koje uvijek privlači senzacionalizam, te istodobno potisnu i ugroze autoritet crkvenog učiteljstva. Stoga Terezija smatra potrebnim da teolozi tu svakako moraju biti

² Vidi: P. TOMMASO DELLA CROCE, *Santa Teresa e i movimenti spirituali del suo tempo*, u: *Santa Teresa maestra di orazione*, Roma, 1963, 9–54.

³ 2 Kor 10,7.

⁴ Vidi: *Izvuešće* 4,9.

zdravo prisutni, bdjeti nad pravovjernošću i pomagati ispravnom usmjerenju. „Što bismo bez njih bili u ovim velikim olujama što sada hjesne u Crkvi?“, piše ona u knjizi *Moj život*.⁵

Primjedbama vodećeg teologa toga vremena Melhiora Cana ona se protivi samo zbog toga što su uopćene, ali ih ne odbacuje kao neispravne, štoviše, jako su prisutne u njezinim spisima i neprestano na njih upozorava.

Za Cana, i većinu teologa, put molitvenih pokreta jako je opasan jer se kod mnogih pretvara u put iluzija, a pod plaštem molitve mnogi skrivaju svoju lijenost, komotnost, te se molitva lako pretvara u gubljenje vremena, vodi sterilnosti rada, zanemarivanju dužnosti, itd.⁶

Poznato nam je koliko će Terezija upozoravati svoje sestre baš na te opasnosti (iluzije, komotnosti...), ali neće zaboraviti da upozori i teologe koji tu pretjeruju i zaboravljaju „na tisuće osoba koje su završile u herezi ili u drugom zlu baš zbog toga što nisu prakticirale molitvu”.⁷

Takoder im predbacuje da pristupaju previše intelektualizirano nekim nadnaravnim stvarima, tj. stavljajući ih u okvire samo razuma, „i čini se kao da žele sa svojim znanjem (letras) razumjeti sve veličine Božje”.⁸

TEREZIJIN KRITERIJ RAZLUČIVANJA

Terezija je i previše svjesna svoje teološke neobrazovanosti, ali se osjeća puna nutarnjeg iskustva. Svjesna je svoga stanja „espirituale” i zna da nije „letrada”. Iz tog bogatog nutarnjeg iskustva ona piše svoja djela, i to je njezina nauka. Osim toga, Terezija je osoba bogatoga ljudskog iskustva. Posjedovala je silne sposobnosti uspostavljanja prijateljstava ili veza s osobama najrazličitijeg duhovnog profila, pa i s onima sumnjivog i lažnog.

Sve to postalo joj je dragocjeno za duhovnu formaciju njezine zajednice te za ispravno vrednovanje duhovnog rasta i napretka pojedine osobe. Iznijet ćemo ovdje neka njezina važnija zapažanja i upozorenja za koja sam smatrao da i danas mogu umnogome pripomoći u prosudbi vlastitog duhovnog puta i u duhovnom vodstvu osoba.

Biti u skladu sa Svetim pismom i naukom Crkve

U tome je Terezija bila vrlo pažljiva, i to ne iz straha zbog Inkvizicije, nego iz ljubavi prema Božjoj riječi i Crkvi. Piše: „Stadoše dolaziti k meni s velikim strahom i govoriti mi da su zla vremena i da bi mogli što podići protiv mene i prijaviti me Inkviziciji. Meni se to pričinilo šalom i stanem se smijati. Toga se nisam nikada bojala, jer sam bila uvijek pažljiva u vjerskim stvarima, te nitko nije vidio da bih se ogriješila o najmanji obred Crkve, te sam bila pripravna za svaki obred, za svaku istinu Svetog pisma tisuću puta podnijeti smrt.”⁹

⁵ *Moj život* 13,21.

⁶ Vidi: TOMMASO DELLA CROCE, nav. dj., 32ss.

⁷ *Put k Savršenosti* 21,7—8.

⁸ *Poklici* 7,6.

⁹ *Moj život* 33,5.

Svaki put kad bi svoje spise dala na provjeru nekom od teologa, izričito bi pripomenula da se odmah ispravi ili čak spali ako što ne bi bilo u skladu sa Svetim pismom ili je protivno nauku Crkve. Tako u vezi s knjigom *Moj život* piše: „Porazgovorih se o svemu tome s ocem dominikancem, koji je bio vrlo učen (...), i rekoh mu neka sve dobro prosudi i onda mi kaže ima li što protiv Svetog pisma.”¹⁰

Zadnje riječi popratnog pisma *Zamku duše* glase: „Podvrgavam se u svemu onome čega se drži sveta Rimsko Katolička Crkva, jer u tome živim, to izjavljujem i obećavam živjeti i umrijeti.”¹¹

U 25. poglavlju knjige *Moj život* Terezija sažeto donosi gotovo elemente koje treba imati u vidu pri vrednovanju duhovnog puta bilo koje osobe:

„Držim posve zastalno da zloduh neće prevariti, niti će Bog dopustiti da prevari, dušu koja se nimalo ne pouzda u se i u vjeri je tako utvrđena, te bi za svaki članak bila voljna tisuću puta umrijeti. Iz ljubavi prema vjeri koju joj Bog odmah ulije, a to je živa i jaka vjera, nastoji živjeti prema onome što drži Crkva te pita za savjet mnoge. A pristaje tako snažno uz te vjerske istine, te je sve moguće objave, pa da vidi i nebesa otvorena, ne bi mogle odvratiti ni od jedne istine što je uči Crkva. (...) Može se samo onda vjerovati da objava dolazi od Boga ako se slaže sa Svetim pismom. Ako bi se i najmanje kosilo s njim, kudikamo bih tvrde držala da potječe od zloduha nego sada držim da ono (što je meni objavljeno) potječe od Boga, premda je to i te kako izvjesno. (...) I zato treba biti na oprezu svagda i imati učena vodu kojemu se ne smije ništa zatajiti. Tko radi tako, ne može ga snaći nikakva šteta.”¹²

Iz ovoga podužeg citata možemo izvući nekoliko slijedećih elemenata.

Pitati druge za savjet

Terezija ovo naglašava kao imperativ za svaku osobu koja se želi ozbiljno posvetiti duhovnom životu. Nitko ne posjeduje sve Božje darove, pa da ne bi imao potrebu za drugima i da bi mogao uvijek biti siguran u prosudbu svoga vlastitog puta ili puta drugih. Kod Terezije čitamo: „Ima nešto najsigurnije, što i sama radim. Bez toga ne bih imala mira (...), a to mi je često rekao i Gospodin: da ne propuštam razotkriti čitavu svoju dušu i milosti što mi ih iskazuje Gospodin ispovjedniku koji mora biti učen, te da ga slušam.”¹³

Dvije su kategorije osoba koje Terezija redovito pita za savjet u provjeri svoga duhovnog puta i određenih nutarnjih iskustava: — duhovne osobe („espirituales”), — teolozi („letrados”).

Do duhovnog vodstva jako je puno držala, i to savjetuje svima. Posebno je dobro ako je duhovni vođa osoba nutarnjeg iskustva, te iz tog iskustva može pripomoći u razumijevanju nutarnjih događaja. Uvjerena je da preko duhovnih vođa Bog na poseban način djeluje kako bi pomogli drugome, te je stoga i obavezna poslušnost.

Ona, doduše, ima iskustva i s takvim duhovnim vođama koji mogu biti i zapreka na putu rasta u duhu, svojim savjetima uvelike zbunjivati, te stoga preporučuje da se

¹⁰ *Moj život* 33,5.

¹¹ *Zamak duše*, dodatak JHS, 4, 152.

¹² *Moj život* 25,12—14.

¹³ Isto 26,3.

u sumnjama pita za savjet više duhovnih osoba, jer je to sigurniji put do istine. O jednom svom slučaju ona piše: „Upoznah da sredstva što mi ih je davao nisu bila pogodna da bi mi mogla pomoći. (...) I, doista, da se nisam ni s kim savjetovala nego s njim, držim da moja duša ne bi nikada uznapredovala.”¹⁴

Terezija će pripomenuti da može biti riječ o dobrom i pobožnom duhovnom vođi, ali ni to ne mora uvijek biti jamstvo sigurnosti s obzirom na duhovno usmjerenje.

Savjetovati se s drugima pripomaže osobi da zadrži stav poniznosti, da ne završi u opasnoj duhovnoj samodostatnosti, te da u pretjeranoj sigurnosti u sebe izgubi potrebu za drugima.

Kada je Terezija u svom životu otkrila vrijednost toga, tj. koliko Bog hoće da se do toga drži, nije se ustručavala tražiti savjete i od najmanjih: „Kada mi je Bog malo otvorio oči, ako bih i znala nešto, ali bih samo malo sumnjala, pitala sam i djeću.”¹⁵

Na to Terezija odmah nadovezuje potrebu, odnosno obavezu, poslušnosti drugima, kako bi se sigurnije išlo na putu rasta u molitvi i vjeri. Nije ovdje riječ o redovničkoj poslušnosti, već čisto kršćanskoj: biti poslušan darovima koje je Bog udijelio drugima. Pritom, opet, napominje jednu važnu stvar, a ta je: ne tražiti savjete samo od onih osoba koje će mi ugađati ušima i ne slušati samo njih, tj. one osobe za koje već pomalo znam što će mi reći. Jer to bi bilo traženje vlastite volje, a ne volje Božje. A osim toga to krije opasnost da osoba završi tako da u svome duhovnom hodu nikada ništa ne treba mijenjati, tj. da uvijek nađe načina da sebi odobri i opravda ono što čini. Čitamo kod Terezije:

„Neka čvrsto nastoje biti hitri u poslušnosti, i makar ne bili redovnici, bila bi velika stvar imati se kome uteći da se ne vrši vlastita volja, jer je to ono uobičajeno u čemu sebi štetimo, i ne tražiti drugoga svojega soja, kako se to kaže, koji će u svemu povlađivati”¹⁶

Dosljedno tome ona će napomenuti da je tako rado razgovarala s onima koji su sumnjali u neke nadnaravne pojave u njezinu životu i prilazili im s određenim strahom. Oni su joj jako puno pomogli.¹⁷

Poniznost – ne inzistirati na vlastitim željama

Obraćajući se svojim susestrama, za koje uglavnom piše sva svoja djela, Terezija neprestano upozorava da nastoje uvijek biti otvorene Bogu i primati ono što im Bog želi udijeliti, i nikako upasti u napast da kroz molitvu same Bogu određuju što im treba udijeliti.

Kada govori o dušama koje Bog vodi putem predodžbenih viđenja, upozorava sestre da, bez obzira što je to tako uzvišen put, ne upadnu u napast da požele ići tim putem i da za to mole:

„Kada znate ili čujete da Bog udjeljuje dušama ove milosti, da ga nikada ne molite niti poželite da vas povede po ovom putu. Iako vam se učini dobrim i treba ga

¹⁴ Isto 23,9.

¹⁵ Isto 31,23.

¹⁶ *Zamak duše* III, 2,12.

¹⁷ *Usp. Izvješće* 4,9.

jako cijeniti i poštivati, nije prikladan zbog određenih razloga. Ponajprije stoga što je znak nedostatka poniznosti to da vi hoćete da vam se dade ono što nikada niste zaslužile, pa vjerujem da neće imati puno poniznosti ona koja to bude željela. (...) — Drugo, stoga što je posve sigurno da je obmanuta ili u velikoj opasnosti, zato što nečastivome ne treba ništa više doli da vidi otvorena malena vrata da bi nam podmetnuo tisuće varki. — Treće, sama predodžbena moć, kad postoji neka velika želja, i sama osoba zamišlja da vidi ono što želi i da to čuje, poput onih koji danju priželjkuju neku stvar i puno misle na nju, pa im se događa da je najzad sanjaju. — Četvrto, velika je smjelost da htjednem izabrati put ne znajući koji mi više odgovara, umjesto da to prepustim Gospodinu, jer me pozna, da me vodi po onome koji mi priliči zato da u svemu vršim njegovu volju. (...) Osim ovih ima i drugih razloga i vjerujte mi, sestre, da je najsigurnije ne htjeti doli ono što hoće Bog, jer nas poznaje bolje od nas samih i ljubi nas.¹⁸

Na drugom je mjestu još jasnija: „Njegovo Veličanstvo najbolje zna što nam priliči. Ne treba mu savjetovati što nam treba dati, jer nam s pravom može reći da ne znamo što tražimo. Sva čežnja onoga tko počinje s molitvom (i nemojte to zaboraviti, jer je jako važno) mora biti u tome da radi, da se odluči i pripravi koliko god bude mogao da svoju volju uskladi s voljom Božjom, i u tom se sastoji najveća savršenost koja se može postići na duhovnom putu. (...) U tome se sastoji sve naše dobro. Ako pogriješimo na početku, htijuci odmah da Gospodin vrši našu volju i da nas vodi kako mi zamislimo, kakvu čvrstinu može imati ova zgrada?”¹⁹

Krivog usmjerenja na putu molitve Terezija se toliko plašila, da je u knjizi *Moj život* ustvrdila: „Radije bih voljela da duša bude bez unutarnje molitve ako je ispočetka ne bi usmjerila pravim putem.”²⁰

U više će navrata pripomenuti da se pripazi jer kod nekih može biti riječ o bolesnoj molitvi, ili bolesti koja ih tjera molitvi. Upozorava da se takvima molitveno vrijeme skрати ili da se sasvim zamijeni drugim oblikom: „Ima i drugih vanjskih poslova kao što su djela ljubavi i čitanje. (...) Neka se pozabavi svetim razgovorima ili prošeće poljem.”²¹

Terezija se toga jako bojala zbog jednostavnog razloga što se počesto događalo da te osobe završe u nekim privatnim objavama, kojima onda zbunjuju zajednicu. U tom će smislu pisati Mariji od sv. Josipa: „Drago mi je što je naš otac (Gracijan, op. Z. K.) zapovjedio da one dvije sestre 'uzvišene' molitve moraju jesti meso. Vjerujte, kćeri moje, ja ih žalim. Da su sa mnom, ne bi imale tolika viđenja. (...) Sumnjam u njih baš zbog toga što ih je previše. Iako neko viđenje može biti istinito, bolje je ne pridavati mu nikakvo značenje. Pazite na to i vi i naš otac. Štoviše, možete to prezreti. Ne gubi se ništa ako se tako učini, sve da su i istinita. Ali u preziranju toga htjela bih da im date do znanja kako su različiti putovi kojima Bog vodi duše, nekoga na ovaj, nekoga na onaj način, i da njihov put ne mora biti najsvetiji, kao što je istina da i nije.”²²

¹⁸ *Zamak duše* VI, 9,14--16.

¹⁹ Isto II, 1,8.

²⁰ *Moj život* 13,6.

²¹ Isto 11,16.

²² *Pismo* od 4. lipnja 1578.

U ovom odlomku Terezija upozorava na još dvije opasnosti o kojima će govoriti u više navrata u svojim djelima, a to su:

- problem videnja, ekstaza, duhovnih govorenja;
- problem nametanja drugome vlastitog puta kao najsvetijega ili čak kao jedino sigurnoga.

Kada je riječ o videnjima, Terezija, citirajući apostola Pavla, upozorava da se i davao može pretvoriti u anđela svjetla,²³ te zbog toga u tim stvarima treba biti oprezan. Za nju je najočitiiji znak da je kod videnja posrijedi đavolska varka, ako osoba počme u sebi misliti da je zbog toga bolja od drugih. Pa kada su videnja i istinita, ali kasnije u osobi proizvedu takve osjećaje, znak je da se milost nije iskoristila:

„Zato što neka sestra ima takva videnja, neka ne misli da je bolja od drugih”,²⁴ piše Terezija.

Isto je tako kada je riječ o duhovnim govorenjima. Opasnost je u tome što mnoge osobe slabe predodžbene moći lako čuju ono što žele, a ako su govorenja i istinita, zaključak je jednak. „Na jednu vas stvar upozoravam, a to je da ne mislite, makar to bilo od Boga, da ste zbog toga bolje, jer znajte da je i farizejima puno govorio.”²⁵

Terezija je i ovdje na liniji apostola Pavla kada jasno naznačuje da kršćanski kriterij na ovom području nije kvalitet niti izvanrednost iskustva – individualnog ili kolektivnog – već kvalitet ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Izvanredni darovi i duhovni fenomeni svih vrsta imaju pravo biti okvalificirani kao kršćanski samo ako se preko njih aktualizira ljubav prema Bogu i bližnjemu. Zato Terezija neprestano naglašava ljubav kao najsigurniju provjeru. Jer darovi Gospodnji, prije nego postanu privilegij, moraju biti služenje. Zato ona ne želi da njezina zajednica bude grupa koja će biti vezana više iskustvom nego ljubavlju.

U već citiranom pismu sestri Mariji od sv. Josipa, Terezija napominje da su različiti putovi kojima Bog vodi duše i da nitko ne može drugome nametati svoj put kao najsigurniji. I svako nametanje nekoga svog puta sa strane drugoga, možda je najsigurniji znak da ga se ne smije prihvatiti, jer tamo gdje djeluje Duh Božji, isključen je svaki vid nasrtljivosti, agresivnosti, nestrpljivog forsiranja, (...) što su više karakteristike đavolskog djelovanja. Jer nekome je nekada više stalo da osobu dovede na svoj put ili u svoju grupu negoli da je dovede k Bogu. Terezija stoga preporučuje da se prije svega bdije nad svojim vlastitim hodom, a onda će, ako bude Božja volja, samo svjedočanstvo života povući druge za sobom. U tom smislu piše:

„Gledajmo svoje nedostatke i ostavimo tude; ima puno osoba tako osređenih, a čude se svemu, a možda bismo i mi od onih kojima se čudimo mogli naučiti nešto. (...) Ne treba htjeti da svi idu po našem putu.”²⁶

Terezija na ovo odmah nadovezuje sljedeće važno upozorenje: ne pasti u napast da druge promatramo grešnima, već nositi iskren osjećaj vlastite grešnosti.

²³ Usp. 2 Kor 11,14.

²⁴ *Zamak duše* VI, 8,9.

²⁵ Isto VI, 3,4.

²⁶ Isto III, 2,13.

Nositi iskren osjećaj vlastite grešnosti

U knjizi *Moj život* Terezija piše: „Ne smijemo nikada odustati od spoznaje samih sebe. Nema na ovom putu tako gorostasne duše koja ne bi trebala često iznova postajati djetetom i sisati. To se ne smije nikada zaboraviti. Možda ću češće govoriti o ovome jer je veoma važno. (...) Promatranje svojih grijeha i spoznaja sebe jest kruh s kojim se moraju jesti sva jela, pa bila i najslasnija, na putu molitve. A bez toga se kruha ne bismo mogli ni uzdržati.”²⁷

Terezija zasigurno ima dosta iskustva s osobama koje su, kako će ona reći, „tek malko okusile molitvu mira”²⁸ ili došle „do nekog sitnog ushita”²⁹ i odmah pomislile kako su doprle do sedmih odaja, te se onda počinju pod svaku cijenu predstavljati i ponašati kao osobe velikog duhovnog iskustva i ukrašene posebnim Božjim darovima, te završe u teškoj duhovnoj oholosti. Druge se onda počinje promatrati samo kao grešne (današnjim rječnikom: „neobraćene”), osobe bez Duha i iskustva.

Najgore je od svega što takvi lako dodu do toga da steknu jako iskustvo grijeha drugih, ali ne svojih. Uvjere se gotovo da nemaju grijeha, ili one koje otkrivaju drže za sitne, nebitne, pa i tamo gdje se mogu optužiti za neki konkretan čin, to ne ide dotle da se zbilja osjećaju grešnicima.

Terezija je i ovdje jasna i odrješita: „Ima još jedna napast koja se pojavljuje pod izlikom revnovanja za krepost. To treba znati te se pomno čuvati. Ova se napast sastoji u boli zbog grijeha i pogrešaka što se zamijete kod drugih. Zloduh šapće da ta bol potječe samo iz želje da se ne vrijeđa Boga i da im je teško zbog njegove časti. (...) A najveća je šteta što misle da je to krepost, savršenost i velika revnost za Boga. (...) Zato nastojmo da uvijek gledamo samo na kreposti i dobra djela što ih opazimo kod drugih, a njihove pogreške pokrивajmo svojim velikim grijesima (...), tj. držimo sve boljima od sebe. Ako ovoga nema, uzalud svi naponi. Zato moramo moliti Boga da nam dade ovu krepost.”³⁰

Zbog toga Terezija toliko naglašava važnost samospoznaje, bez koje se ne može započeti ozbiljniji molitveni život. Tome su gotovo u cijelosti posvećene prve odaje, a i u petima će napomenuti: „Sestre, nastojmo upoznati sebe čak i u sitnim stvarima.”³¹

Spoznaja sebe, tj. spoznaja vlastite grešnosti, ali i Božjih darova, omogućuje osobi da može zauzeti ispravan stav u odnosu na drugoga, biti poslušan darovima drugoga ili prihvatiti na sebe njegovu grešnost bez prezira ili sablazni.

Zauzetost na planu štovanja svetaca

Značenje Krista u Terezijinoj duhovnosti, bez sumnje, zauzima središnje mjesto, ali to nema nikada prizvuk odbacivanja kulta svetaca. Naprotiv, svece je doživljavala kao veliki Božji dar Crkvi. U njima je otkrivala veličinu Božju i njegovo djelo spase-

²⁷ *Moj život* 13,15.

²⁸ Isto 22,18.

²⁹ *Zamak duše* V, 3,12.

³⁰ *Moj život* 13,10.

³¹ *Zamak duše* V, 3,9.

nja, te su joj bili nenadomjestiva pomoć u shvaćanju vlastitoga duhovnog puta. Oni su joj poziv, utjeha, ohrabrenje. Dovoljno je malo prelistati bilo koji od njezinih spisa pa da se uoče uloga i značenje Djevice Marije, svetog Josipa i mnogih drugih svetaca, napose obraćenih grešnika, za njezin život i nauku.

Neke duhovne struje njezina vremena, pod utjecajem protestantizma, napose erazmizma, zašle su u opasne vode spiritualizma, gdje se u molitvi meditacije zahtijevalo isključivanje svake tjelesne predodžbe, a to je otišlo do te mjere da se savjetovalo i distanciranje od Kristova čovječstva. Znamo koliko se Terezija borila i zauzimala za obranu Kristova čovječstva.³²

I danas, pod sličnim utjecajem, neki pokreti unutar Crkve, naglašavajući opravdano ulogu Krista kao jedinog posrednika, idu sve dotle da iz okvira kulta isključuju, najčešće prešutno, sve svece, uključujući tu i samu Blaženu Djevicu Mariju. (Čini se da se Crkva mora stalno boriti s tim ekstremima: sveci su znali čas preuzeti mjesto Boga, čas izgubiti svako mjesto.)

ZNAČENJE DUHOVNIH POKRETA ZA CRKVVU ONOGA VREMENA

Koliko god su duhovna gibanja Terezijina vremena nosila sa sobom određene opasnosti s kojima su se teologija i crkveno učiteljstvo morali ozbiljno suočiti, donijela su sa sobom neuporedivo više dobra za Crkvu, toliko da će se i danas na to vrijeme gledati s puno nostalgije.

Bilo je to vrijeme svetaca, koji su od Boga darovani u pravi čas, jer je bilo krajnje vrijeme da se unutar Katoličke Crkve nađe prava duhovna orijentacija koja bi mogla biti odgovor na već nestrpljivo ali iskreno traženje masa dezorijentiranih različitim utjecajima.

Površan život, prije svega na razini molitve, koji je već duže vrijeme bio uočljivo prisutan na svim crkvenim razinama, zahtijevao je hitnu promjenu osobito kod vodećih crkvenih snaga (redovništvo, svećenstvo), koje je već alarmantno počelo gubiti ugled i povjerenje Božjeg naroda.

I baš to rađanje i širenje pokreta zdrave duhovnosti prisililo je mnoge redovničke zajednice da se dadu na put obnove, prije svega da se otrgnu jednoj molitvenoj zakrčjalosti.

Osim tako uspjelog utjecaja na obnovu redovništva i klera, duhovnim pokretima svakako treba priznati i zasluge za pozitivan utjecaj — iako sa skromnijim uspjehom — na glavne teološke centre Španjolske onoga vremena i vodeće ljude u njima. Mnogi „letrados“ postaju „espirituales“. To je bila i velika želja svete Terezije, tj. da ljudi znanja postanu i ljudi iskustva: „Ima živu želju da se veliki broj teologa dade na duhovni život“, piše ona.³³

To će joj uvelike i uspjjeti. Prvi će biti P. Ibañez, „najveći 'letrado' grada Avile“, koji će napustiti katedru teologije i povući se u obnovljeni dominikanski samostan. Garcia de Toledo također. Za njega će ovako moliti: „Gospodine, ne smiješ mi uskratiti ove milosti. Vidi kako je prikladan za našeg prijatelja.“³⁴

³² Vidi: *Moj život*, pog. 22; *Zamak duše* VI, 7.

³³ *Moj život* 12,4; usp. *Izješća* 3,7.

³⁴ *Moj život* 34,8.

Nadalje, zasluge su pokreta i u tome što je prisilio kršćanski puk, napose elitu (biskupe, svećenike, inteligenciju), da se oslobode ili, bolje rečeno, izdignu iz jednog hladnog odnosa prema Bogu. Treba malo „znanost staviti na stranu”³⁵ i više aktivirati srce u odnosu prema Bogu, napominjat će Terezija. Jer „više vrijedi jedan čin poniznosti nego sva znanost svijeta”.³⁶

Kako smo već mogli vidjeti, Terezija znanost toliko cijeni da je gotovo opjevava, jer je sama imala gotovo kompleks neukosti, ali je isto tako uvjerenjena da sama znanost, bez molitve-ljubavi, nije dostatna kada je u pitanju rast u spoznaji Boga i otkrivanju znakova njegove prisutnosti u svijetu. Tu se ona sasvim slaže sa svetim Pavlom, koji se okomljuje na znanje koje nije prožeto ljubavlju,³⁷ jer nosi u sebi trajnu opasnost da ostavi osobu hladnom.

Duhovni pokreti onoga vremena također će učiniti uslugu Crkvi utoliko što će je prisiliti da se više zauzme na jednom zanemarenom području: na području duhovnog vodstva i duhovnog razlučivanja. Može se s pravom ustvrditi da se glavni razlog sukoba teologije i duhovnosti nalazi baš u nedostatku osposobljenih ljudi, unutar crkvenog vodstva, koji su mogli razlučiti istinito od lažnog, bitno od nebitnog.

Na kraju, duhovni pokreti toga vremena bili su istinski izvor zvanja za Crkvu. Možda se pretjerano govori za to vrijeme da je svaki sedmi Španjolac bio u samostanu, ali je činjenica da su u tom periodu obnove Crkve redovnički samostani i bogoslovne ustanove puni, i možemo reći, uglavnom istinskih tražitelja jačeg duhovnog života. Tu je bila i tajna Terezijine privlačnosti: osniva samostane ne s nakanom da se što brže šire, nego da se u njima sveto živi.³⁸ Taj put jest put sigurnosti i onda i danas.

ZAKLJUČAK

Na temelju svega dosad rečenoga može se s pravom ustvrditi: duhovni pokreti Terezijina vremena imali su izuzetno pozitivno značenje za Crkvu: povukli su Crkvu naprijed.

S druge strane, Terezijino vrijeme također nam govori o nužnosti razvoja teologije duhovnosti, koja će moći pratiti i usmjeravati duhovna gibanja, kojima bez toga uvijek prijeti opasnost pretjeranog subjektivizma i obmane. Stoga se Pavlova preporuka može uzeti kao Terezijina:

„Duha ne trnite, proroštva ne prezirite! Sve provjeravajte: dobro zadržite!”³⁹

SOMMARIO

Presente articolo tratta del significato dei movimenti spirituali nella Chiesa di Spagna in tempo di santa Teresa e l'atteggiamento che la Santa prende di fronte a

³⁵ Isto 15,8.

³⁶ Isto 15,8.

³⁷ Vidi: 1 Kor 8.

³⁸ U pismu Ani od Isusa, priorici u Granadi, od 30. svibnja 1582, četiri mjeseca prije smrti, Terezija piše: »Naša korist nije u tome da imamo mnogo samostana, nego da se u njima sveto živi.«

³⁹ 1 Sol 5,19—21.

tali fenomeni: le sue osservazioni che si presentano come criteri di valutazione riguardo tali movimenti e che potrebbero essere come criteri di discernimento spirituale al livello universale.

Nella prima parte dell'articolo l'autore presenta la situazione religiosa di Spagna del Seicento che è un mondo in effervescenza spirituale. Un vivo anelito di spiritualità attraversa tutta la nazione e ne pervade la vita.

Sorgono i movimenti della preghiera che attirano l'attenzione del popolo, che purtroppo non sono sempre immuni dall'influsso negativo di certe idee protestanti (cristianesimo interiore). La situazione diventò molto delicata. La deviazione di alcuni fece sospetti tutti e la reazione dei teologi di Inquisizione di fronte ai autori e correnti spirituali fu molto dura.

Il problema si sviluppò in un modo molto negativo e finì in un scontro aperto con le conseguenze abbastanza tristi.

Santa Teresa, come uno dei rappresentanti del movimento spirituale, riesce a prendere un atteggiamento molto giusto sia di fronte ai teologi opposizionisti come anche riguardo i spirituali.

Suo desiderio era sempre di vivere e di insegnare un cammino autentico e sicuro nella crescita spirituale e soprattutto nella preghiera. Perciò, nella paura che il cammino spirituale delle sue monache diventi falso, Teresa porta nei suoi scritti alcuni criteri di discernimento che anche oggi sembrano molto utili nella valutazione sia del proprio cammino spirituale sia quello degli altri.

La sua dottrina si poggia sulla propria esperienza, riconosciuta dalla Chiesa come vera, e perciò si offre come testimonianza, valida per la Chiesa di tutti i tempi.